

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Tina Vallès López
LA MEMÒRIA DE L'ARBRE

Original Catalan Edition published by Anagrama

Copyright © Tina Vallès, 2017

Translation rights arranged by Asterisc Agents.

All rights reserved

Translation Copyright © 2023 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04933-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

USPOMENE jednog drveta

TINA VALJES

Prevela Sandra Nešović

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2023.

*Za Monblan i Vilaverd, onakve kakve ih pamtim.
Za žalosnu vrbu u Ulici Narsisa Monturiola, broj 21.*

Ostavimo onda da ushićene patriote spremaju ratove, da drže govore, da dižu naše nadgrobne ploče i naše biste, a mi razgovarajmo o onome što je zaista bitno: o mom deki.

Gonsalo M. Tavares*

Dete je divno mesto za život.

Roberto Pjumini**

*Portugalski pisac, cenjen je kako u Portugaliji, tako i na internacionalnom nivou. Jedan od njegovih najznačajnijih romana nosi naslov *Jerusalim*, a poznati su i *Voda, pas, konj, glava* i ep *Put u Indiju*. (Prim. prev.)

**Italijanski pisac, posebno poznat po pričama za decu. (Prim. prev.)

PRVI DEO
PROMENA

Klonovke

„One su kao dve kapljice vode“, kaže deka kada se moja mama i moja baka raspravljaju. „Mi se ne svađamo, mi jednostavno tako pričamo“, odgovaraju obe ako im to neko saspe u lice. A najbolje što možete da učinite jeste da ih ostavite na miru, da budu same.

Sad mi je jasno da ono u vezi sa dve kapljice vode znači da su iste, tako mi je deka objasnio. Iz radne sobe mojih roditelja potom je doneo album pun prašine i pokazao mi bakine fotografije iz doba kada je imala toliko godina koliko moja mama ima danas.

„Pa one su klonovi!“

Od tog dana, mama i baka su klonovke. One to ne znaju, jer deka i ja imamo naše tajne.

Na jednoj od tih fotografija zabeleženo je kako moja baka, iz mlađih dana, opasana kecljom sedi na kamenoj klupi ispred svoje kuće, a moja mama kredom žvrlja po betonskom tlu. Pored njih se nalazi jedno verno dočarano drvo, izuzetno veliko, nacrtano skoro u prirodnoj veličini.

„To je moja žalosna vrba“, napomenuo je deka, „ali o tome ću ti pričati kasnije.“

Dečak

„Žoane, idi s malim da kupiš hleb.“

„Mali“, eto to sam ja. Kad god deku šalju da obavi neki poslić, i ja idem s njim u paketu. Ponekad mi to ne odgovara, dok se igram ili čitam, ili radim domaće zadatke. Ali šetnja s dekom je nadmašila sve ostalo poslednjih nedelja.

„Koliko čujem, moramo po hleb, Žane*.“

Čim izađemo, deka me čvrsto stegne za ruku i tera da naglas iščitavam nazive ulica redom. On hoće da napamet naučim sve puteve kojima vršljamo, jer sam već porastao i uskoro ću sam hoditi po svetu. Kad mi to kaže, meni ponestane vazduha, jer mu oči neobično zasijaju. Ali ja ga redovno poslušam, uvek obraćam pažnju na sve što mi deka govori, pa čitam sa tablica: Urđel, Borel, Tamarit, Viladomat...

„Ne oslanjaj se na prodavnice, jer se one stalno menjaju. Jedino što ostaje isto jesu ulice.“

I onda se zagleda u table od belog mermera ispisane tamnim slovima, kao da zarad povratka kući moramo da dešifrujemo poruke na svakoj fasadi.

* *Jan* – lično ime prisutno u brojnim svetskim jezicima, posebno na teritoriji Kraljevine Španije. Međutim, različiti su izgovori tog imena, zavisno od pokrajine. Prevodilac se u ovom slučaju odlučuje za izgovor tipičan za Kataloniju, budući da je i autorka odatle, a i sama radnja se odigrava u tom delu Španije. Dakle, dečak koji je glavni junak ovog romana zove se Žan. Takođe, izgovor drugih imena i naziva je prilagođen pokrajini Kataloniji, a ne zvaničnom španskom jeziku (sa središtem u centralnoj Španiji i pokrajini Kastilji). (Prim. prev.)

Tvoj deka

„Pozovi svog deku, odmah ćemo večerati.“

Kada baka kaže „tvoj deka“, u nama se uključe svi alarmi.

Baka Katerina je skoro uvek dobro raspoložena. *Skoro uvek*, naglasio bih. A kada to nije slučaj, deka to prvi oseti, jer s njim odmah prestane da razgovara.

Dani su podeljeni između onih: „Kralju, večera je gotova, zovi malog“, i ovih: „Pozovi svog deku, ubrzo ćemo da večeramo.“ Te dve krajnosti deli nešto više od nekoliko sekundi. Ili je tako nekada bilo. Od pre nekoliko dana, to „tvoj deka“ imam priliku da čujem gotovo svake večeri.

A klonovke se retko kad prepiru, pre bi se reklo da ćućore u kuhinji. Vrata zatvore do kraja, kao kad mama prži sardine na ulju ili kad se tati navrne da za večeru jede karfiol. Ali nisu neprijatni mirisi ono što ne može da izađe odatle.

Deka ne odvaja pogled od kvake na zatvorenim vratima, rekao bih da i ne trepće, nego odbrojava sekunde i, što više vreme protiče, njegov pogled biva sve prazniji. A kada se vrata napokon otvore, baka se prva ukaže, te brže-bolje lovi dekine oči, koji se ispune svetlošću čim se susretnu s njenima.

Poput časovnika

Deka Žoan bio je časovničar. „I dalje sam ja časovničar!“, gundā on. Seoski časovničar. Voleo je da ponavlja kako Vilaverd radi tačno kao sat upravo zahvaljujući njemu. I ja u to duboko verujem. Ubeđen sam u to i pitam se da li je i sada kada baka i deka žive s nama pet sati u selu onda kada i jeste pet sati ili, iz minuta u minut, tamošnji seljani gube osećaj za vreme.

Deka se smeje. Tvrdi da im sada više nije potreban. Ali to nije istina. Svakog dana telefonom nam se javi neko ko se raspituje za njega i, dok ti razgovori traju, mama i baka ostavljaju sve što u tom trenutku rade i pomno prate o čemu se priča, što mene čini pomalo nervoznim.

A kada deka spusti slušalicu, odmah otpočne rafalno ispitivanje: Ko je to bio? Šta je hteo? Šta ti je rekao? I šta si mu ti odgovorio? A deka im uzvraća sve potištenije, kao da se neprestano smanjuje u ogromnoj fotelji, sve dok mu se oči ponovo ne zacakle, a klonovke se zamandale u kuhinju kako bi tamo na miru čavrljale.

Dva slova

Kada se deka dohvati dnevnih novina, on kao da više nije onaj moj deka. Tada postaje jedan postariji gospodin koji čita vesti. Na lice navlači izraz koji ne prepoznajem i koji nikako ne uspevam da dokučim. Tada obožavam da ga špijuniram. Prodorno ga posmatram kada prestane da bude pravi on. A kad stigne do stranice s ukrštenicom, on podigne pogled s novinske hartije i zuri u mene, istovremeno tražeći hemijsku olovku na stočiću. „Jesi li završio domaće zadatke?“, pita me, iznova se preobrazivši u mog deku.

Ukrštenicu rešava brzo i uvek je završi. Nepogrešivo je ispuni do kraja. Pre nekoliko dana zadržao se na njoj nešto duže, a prekjuče su mu zafalila dva slova da bi je upotpunio. To je primetio moj tata kada je uveče bacio pogled na dnevnu štampu.

„Taste, nedostaju ti dva slova!“, uzviknuo je, podižući stranicu za zabavu.

„Ah.“

Deka više ništa nije izustio, osim ta dva slova. I moj tata je zamuknuo i uputio mi onaj staklasti pogled kakav sam viđao u dekinim očima. Mama i baka su se u tom trenutku nalazile u kuhinji i to me je, ni sam ne znam zašto, umirilo.

Ćutanje

Kada deka ćuti, to me pomalo plaši. Deko je uvek nadizao neku buku, nalik na nekadašnje časovnike koji nikada nisu prestajali da otkucavaju. Sve dok se ne pokvare.

Sada iznenada zaroni u tišinu i, ako se zateknem nasamo s njim, počnem da brbljam za obojicu.

Ali, ako su mama ili baka prisutne, ta tišina postane toliko teška da moram duboko da udahnem kako se ne bih ugušio. Sve troje zaneme, a meni ponestane vazduha. I kada primete kako neobično glasno udišem, počnu usiljeno da se osmehuju i pokušavaju da nastave s onim što su dotad radili.

U suštini, već umem da stvaram zvuke kakve god hoću, pa tišina može slobodno da se zadrži izvesno vreme u podnožju dekine fotelje, a meni se čini da ga vidim kako diše, spokojno, kao da mu stvarno ne nedostaje ono *tik-tak* njegovih časovnika.

Užina

Sada mnogo bolje užinam. Baka napravi sendvič pola sata pre nego što se završe časovi u školi, pa mi ga deka donese kad dođe po mene. Ranije ga je mama spremala izjutra, pa bih ga čitav bogovetni dan nosao u rancu, a on bi se skroz-naskroz zgnječio.

Užina je jedino što se popravilo s novonastalom situacijom. Hleb krcka, ja biram šta će mi staviti između dva parčeta hleba, a deka je srećniji svaki put kad zagrizem i progutam zalogaj.

„Zavidim ti na tolikoj gladi, Žane!“

Nakon što to izusti, pomazi me po kosi i razbaruši je, a ja otresem njegovu ruku s glave, ne prestajući da žvaćem.

„Hoćeš malo?“

„Ne, ne. Nemam više apetita.“

Sendvič smažem nekoliko ulica pre nego što stignemo kući, ne shvatajući zašto deka čezne za mojom gladi, on koji često ponavlja kako je u detinjstvu neretko gladovao.

Nešto

Jednog dana, moji roditelji su ušli u moju sobu dok sam radio domaće zadatke, pa su se zagledali u mene kao da nameravaju da mi saopšte nešto izuzetno značajno. Oboje su seli na ivicu mog kreveta.

„Dođi, sedi između nas, Žane, sine.“

„Tvoj otac i ja imamo nešto da ti kažemo.“

„Nešto lepo.“

Sudeći po izrazu njihovih lica, nisam se nadao dobrim vestima.

„Deka Žoan i baka Katerina živeće s nama od sledećeg meseca.“

Sačekao sam da vidim hoće li se nasmešiti, ali uzalud. Za mene to jeste bila dobra vest, dostojna barem jednog „ura!“ i zagrljaja. Baka i deka pod istim krovom s nama, kao na raspustu, samo obrnuto.

„Smem li da se obradujem?“

„Pa naravno, sine.“

„A zbog čega vi niste srećni?“

„Treba nam vremena da se naviknemo na tu promenu“, odgovorio je moj tata, snažno stisnuvši maminu ruku.

Kad su izašli iz moje sobe, završio sam domaći zadatak iz engleskog jezika rukopisom koji kao da nije pripadao meni, jer su mi se svako *a* i svako *o* bili nekako ispumpali.

Bakina i dekina kuća

Sutradan sam naprosto ključao od pitanja u vezi s tom promenom, a ni sam ne znam zašto se nisam osmelio da ih postavim mami. Pričekao sam da ostanem nasamo s tatom.

„Leto ćemo provesti u Vilaverdu*, kao i uvek, zar ne?“

„Videćemo.“

„'Videćemo' znači da nećemo, nije li tako?“

„Pretpostavljam...“

„Tata!“

„Čini mi se da nećemo, Žane, sine.“

To *Žane, sine* mene momentalno isključilo, kao pritisak na dugme, jer me uvek nagna da zamuknem. *Žane, sine* je znak koji me stopira, upozoravajući me da sam stigao do krajnje tačke. Nikada dosad nisam prekoračio nijedno *Žane, sine*.

Nisam dalje postavljao pitanja. Jer više nisam ni želeo odgovore.

* Seoce i opština u španskoj pokrajini Kataloniji. U ovom romanu Vilaverd je metafora za drugačiji život, za prošlost ispunjenu mnoštvom uspomena. (Prim. prev.)

Žane, sine

Tog dana kada je trebalo da doputuju baka i deka, natovareni koferima i torbama, mene su poslali kod Mojsija, mog školskog druga. Dozvolili su mi čak da tamo i prespavam, što je trebalo da me obraduje.

„Čega želiš da se igramo?“

„Čega god ti želiš.“

Napravili smo zamak od lego kockica koji je prekrio ceo pod u Mojsijevoj sobi. Njegova mama je naručila picu za večeru, a njegov otac nas je pustio da odgledamo pola filma o superherojima. Sve troje su se toliko upinjali da mi ugone da sam se samo još više rastužio.

Kad je došlo vreme za spavanje, Mojsijeva majka je sela podno mog ležaja na razvlačenje i sve vreme me je rukom mazila po nogama, dok nam je njegov otac čitao priču za laku noć.

„Žane, sine, probaj da malo odspavaš“, rekla je poljubivši me pred počinak.

Tada sam se potpuno isključio.